

A Fehér-, Fekete- és Kettős-Körös folyók környezetvédelmi cselekvési programja (CRISKÖR)

www.huro-cbc.eu

This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The content of the document is the sole responsibility of Hungarian Academy of Sciences Centre for Economic and Regional Studies and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union and /or the Managing Authority.

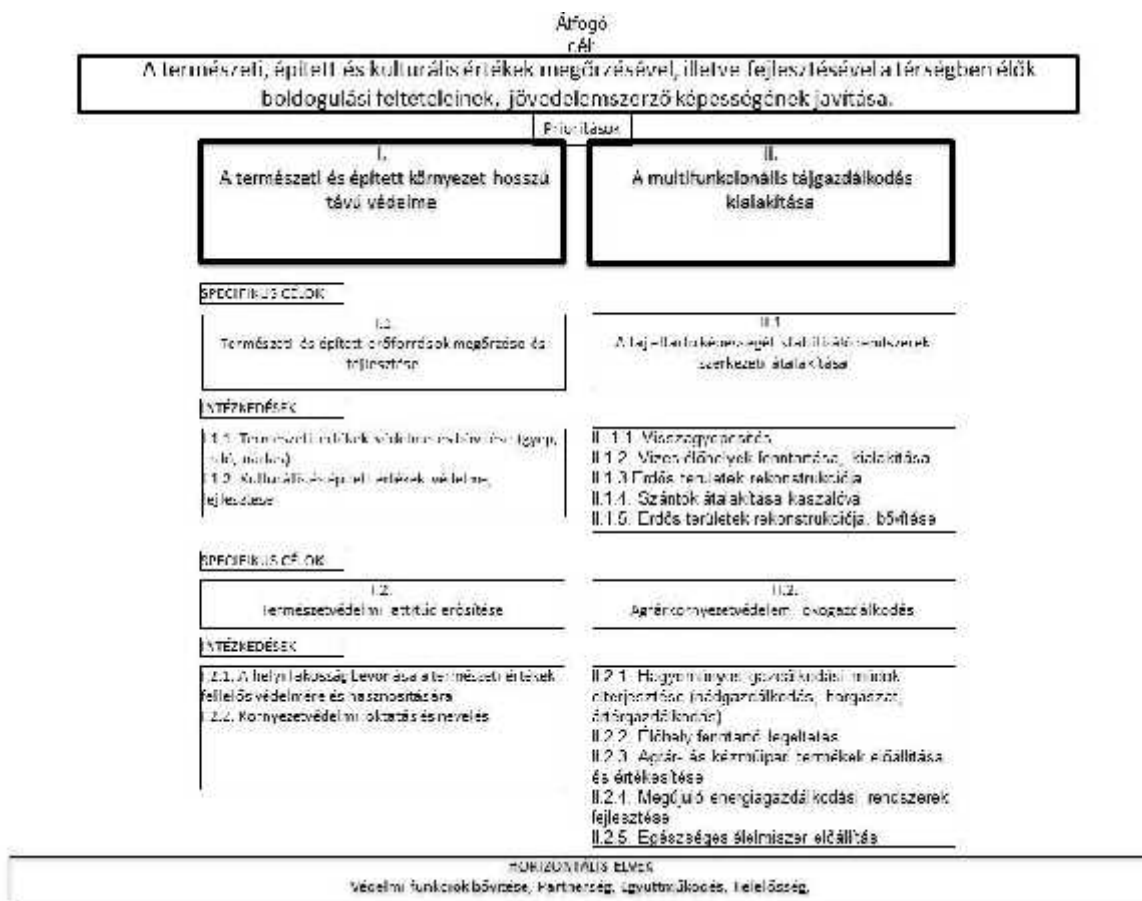
1. Javaslat a vizsgált terület környezet- és természetvédelmi stratégiai cselekvési irányaira¹

Jelen javaslat az EU és a nemzeti környezetpolitikában lefektetett elveknek, és elvárásoknak megfelel en (fenntartható fejlődés, szubsidiaritás, partnerség) készült. A stratégiai irányok integrált szemléletet követnek és a területfejlesztésben teret hódító alulról történő építkezés módszerének térhódítását kívánja elérni.

A térségben – az ökológiai stabilitás meg rzése mellett – két beavatkozási terület került meghatározásra: a fenntartható természetközeli tájhasználat kialakítása és a megújuló energiagazdálkodási rendszerek fejlesztése. Az egyéb területeken alapvet en az el bbi, a táj eltartó képességét figyelembe vev és az optimális tájháztartást lehetővé tev földhasználat kialakítását, illetve a természeti és kulturális értékek védelmét célzó prioritást kell kiemelnünk.

A végrehajtandó közép- és rövid távú feladatokat tartalmazó célpiramist mutatja be a 13. ábra.

13. ábra: Célpiramis

A stratégia célja a vizsgált területen található természeti, épített és kulturális elemek feltárása, a feltárt értékek meg rzése, illetve ezen elemek olyan fenntartható hasznosítása, amely a térségben élők életfeltételeihez és jövedelemszerző képességének javításához járul hozzá.

¹ A Körösök-vidéke fenntartható térségfejlesztése c. tanulmány alapján

A cél megvalósításával az **integrált vidékfejlesztés célja valósítható meg, melynek során a** biodiverzitás megőrzésével, a vidéki gazdálkodási formák újraértékelése és fejlesztése során, a szociálpolitikai szempontok figyelembevételével, a természeti- és kulturális lehetőségek hasznosítása a vidék népességmegtartó erejének és foglalkoztatásának növekedésével a helyi adottságokat is megtartó gazdaság jöjjön létre (ökológiai agráripár).² Valamennyi célt körültekintően jól átgondolt térszerkezeti megoldásokat szem előtt tartva szükséges összhangba hozni a megújuló energiák elterjesztését, az agrárium fejlődését és a természeti, kulturális értékek védelmét célzó ágazatpolitikai intézkedésekkel.

A biodiverzitás általános modellje szerint a nagy területeken mozgó fajok populációi nagy teret igényelnek hosszú távú fennmaradásukhoz. Az elegend terület (egy mozaikos adottságú területen) egymással összeköttetésben álló nagyobb foltokkal is kielégíthető. Nemzeti parkjaink csak akkor nyújtanak demográfiai, genetikai és elterjedési menedéket számos veszélyeztetett fajnak, ha integrálódnak egy egységes Él hely Mozaikhálóhoz. A jelenlegi szétzördelt, divergensen fejlődő helyek diverzitása lecsökkent, létüket az eltérés, a teljes kihálás fenyegeti. Fennmaradásukat az egymással összeköttetésben álló, hálózatba szerveződő élőhelymozaikok, öko-folyosók, illetve ezek rendszerbe történő szerveződése tudná biztosítani. Ennek megvalósítása olyan ökoszisztéma koncepció szervezése során érhető el, amely mögött, - bár a kezelők és tulajdonosok sokféleségével találkozunk szemben magunkat - egy egységes kezelési koncepcióval és gazdasági érdekeltséggel rendelkező kezelő- és tulajdonos csoport áll. Ez a modell akkor működik majd optimálisan, ha a helyi erőforrásokat fenntartható módon hasznosító környezetgazdálkodási modell lesz az uralkodó a globálissal szemben.

Az elmúlt 40-50 év során az intenzív gazdálkodás következtében lecsökkent és tönkrement az alföldi táj, károsodtak a tájszint ökológiai rendszerek. E károk megelőzéséért vagy védelméért kialakított környezetvédelem tulajdonképpen a természeti táj és a természetközeli ökológiai rendszereknek a védelme: az a *modern természetvédelem*, amely **rendszerbe integrálja a fenntartható gazdaságfejlesztést, a környezetgazdálkodást, valamint az ökológiai feltételeket és a természeti forrásokat stabilizáló természetvédelmet.**

Miután az ember, (a társadalom) egyre meghatározóbb szerepet játszik az ökoszisztémák antropogenezálásában, megváltoztatja annak anyag- és energiaáramlását (metabolizmusát), az ökológiában elterbe került az ember tevékenységének, vagyis a társadalom anyagcseréjének vizsgálata. Ebben pedig a helyi közösségek társadalmi létének működését meghatározó tényezők vannak jelen (demográfia, gazdaság, kultúra, hagyomány, társadalmi szervezési formák, politikai és hatalmi szerkezet). Mivel a természeti adottságok és erőforrások nagyban meghatározzák a társadalom megélhetését és életmódját, évtizedek során a természet és társadalom együttéléséből, annak állandó fejlődési konfliktusából, egy sajátos komplex tájkép alakult ki.

A fentiek figyelembevételével olyan fenntartható természet- és tájmegőrzési stratégiát szükséges megfogalmazni, amely illeszkedik **a természeti, épített és kulturális értékekhez és az itt élő társadalom helyben maradását, jövedelmszerző képességének javulását** támogatja. A stratégia ennek érdekében az alábbi két egyenrangú fő prioritást jelöl ki: *a természeti és épített környezet hosszú távú védelme és a multifunkcionális tájgazdálkodás kialakítása.*

²Új agrárgazdasági szerkezet, amelyben oldásra kerül a szántóföldi túlsúly, kialakul az ökológiai tájgazdálkodás, és nagyon erős élelmiszer feldolgozó ipari háttér alakul ki.

A dokumentum, a szubszidiaritás elvének megfelelően tervez, rövid- (2013-2016), és középtávú (2017-2020) célokat és feladatokat fogalmaz meg:

- ❖ **A természeti és épített környezet hosszú távú védelme:** tudatformálás, a táj gondozásának fontosságára való figyelemfelhívás és annak népszerűsítése, környezeti káros hatások és a természet igénybevételeinek minimalizálása; élőhelyek és fajok védelme, kulturális és épített értékek felkutatása az egységes kultúrtáj megőrzése, közkinccsététele;
- ❖ **A multifunkcionális tájgazdálkodás kialakítása:** természetbarát gazdálkodási módszerek és formák felkutatása, népszerűsítése, a biogazdálkodás elterjesztése a térségben honos kézműves mesterségek és régi, hagyományos termelési módok megőrzése.

2. Környezetvédelmi cselekvési program

1. prioritás: A természeti és épített környezet hosszú távú védelme

Indoklás

A vizsgált terület környezetének meghatározó tényezői a Körös folyók, a folyó menti holtágak, és a természetvédelmi területek. Ezek egyrészt lehetőséget adnak az öko-folyosó-rendszerek kialakítására, másrészt rekreációs és idegenforgalmi potenciállal bírnak.

A térség számos élőhelyet ölel fel, melyeken nagyszámú ritka/védett faj él. A tájat, annak mozaikossága, füves és vizes élőhelyek, erdők, puszták, rétek, mezőgazdasági hasznosítású gyepek teszik változatosabbá, melynek egyediségét a domborzat sajátosságai, a változatos terep- és talajtípusai és azok kombinációi határozzák meg.

Kiemelt feladat a szikes puszták, a csökkenő számú és területüket vesztes mocsarak, a fellelhető honos és természetközeli erdők védelme, az egykori löszpuszták maradványainak, valamint a Körösök árterei értékeinek megőrzése.

Az intenzív tájhasználat következtében kiterjedt szántók (kultúrsztyepp) kialakulása következtében minimálisra csökkent a természetes növénytakaró, melynek maradványai csupán kis területen tanulmányozhatók a vizsgált területen. Az eredeti természetes növénytakaró erdős sztyeppként rekonstruálható. A megmaradt eredeti vegetáció foltjainak a természetvédelmi területek nyújtanak biztonságot.

Javasolt beavatkozások:

Sorszám, megnevezés

I.1.1. Természeti értékek védelme és a védett területek bővítése (gyep, erdő, nádas)

Általános célok

- A térség különböző védeltségi kategóriába tartozó területeinek egységes szempontrendszerű besorolása
- A természeti értékek bemutatását segítő (többnyelvű) tájékoztató infrastruktúra megteremtése

Szükségességének indoklása

A Körösök völgyében található természeti értékek védelme és fenntartható idegenforgalmi hasznosítása (ökoturisztikai) csak egységes szemléletben és közösen kialakított szempont- és kritériumrendszer kereteiben valósítható meg.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
I.1.1.1.	Természetvédelmi területek bővítése	2013-2016
I.1.1.2.	Helyi védeltségű természetvédelmi területek országos védeltségre való felterjesztése	2013-2016
I.1.1.3.	Potenciális természetvédelmi területek kijelölése	2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- A természetvédelmi területek nagysága
- Az országos védeltségű területek nagysága
- Védeltségre javasolt területek nagysága

Eredménymutatók

- A biodiverzitás megőrzés indikátorai
- Ökológiai hálózat stabilitás-növekedés indikátorok,
- Fokozódó élőhelyvédelem

Hatásmutatók

- A természetközelség növekedése

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
- Vidékfejlesztési Minisztérium, és alárendelt szervei,
- Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,
- Románia Környezetvédelmi és Természetvédelmi hatóságai
- Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága,
- LEADER akciócsoportok,
- Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek,
- Települési önkormányzatok.

Működési, megvalósítási terület

ESA és NATURA 2000 területek

Sorszám, megnevezés

I.1.2. Kulturális örökség védelme és hasznosítása

Általános célok

- Kulturális örökségünk tisztelete
- Történelmi múlt emlékeinek megőrzése
- Értékmegőrzés hosszú távon

Szükségességének indoklása

A vizsgált terület természeti értékeinek megőrzésén túl, a kulturális és történelmi, valamint az épített értékeink (épületek, kastélyok, parkok, templomok és kúriák), megőrzése is kiemelt cél. A kulturális örökségvédelemmel növelhető a lakosság helyi identitástudata, s az idelátogató vendégek érzelmi kötődése is erősebbé válik.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
I.1.1.1.	Kastélyok, templomok, kúriák valamint egyéb épített kulturális emlékek kataszterének elkészítése	2013-2016, 2017-2020
I.1.1.2.	Engedélyezett kiviteli tervek készítése	2013-2016, 2017-2020
I.1.1.3.	Állagmegóvó, felújító beruházások indítványozása	2013-2016, 2017-2020
I.1.1.3.	Tématikus utak kidolgozása és azok promóciója	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- Kataszterezett építmények száma
- Kiviteli tervek száma
- Felújított épületek száma

Eredménymutatók

- Örökségvédelemben résztvevő lakosság száma
- Nyilvántartásba vett épületek katasztere

Hatásmutatók

- A közösség értékekkel szembeni attitűdjének javulása

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
- Vidékfejlesztési Minisztérium, és alárendelt szervei,
- Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztérium, Románia
- Románia Környezetvédelmi és Természetvédelmi hatóságai
- Önkormányzatok,
- Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága.

Működési, megvalósítási terület

A vizsgált terület települései

Sorszám, megnevezés

I.2.1. A helyi lakosság bevonása a természeti értékek felelős védelmére és hasznosítására

---

Általános célok

- Tudatformálás,
- A táj karbantartásának és gondozásának fontosságára való figyelemfelhívás.

Szükségességének indoklása

A rendszerváltást és az EU-s csatlakozást követő években a lakosság érzékenyebbé vált a környezeti problémák iránt. A lakosság részéről újabb ötletek fogalmazódnak meg, a településkörnyezet fejlesztése irányába, a kellemes és élhető lakókörnyezet, a természeti feltételeknek megfelelő gazdálkodás iránt.

A környezettudatosság pozitív jellemzőivel és javuló tendenciáival szemben, a lakosság bizonyos mértékben tájékozatlan, környezetismerete nem teljes, meglehetősen hiányos. A lakosság nagy része nem ismeri fel a környezeti konfliktusok teljes összefüggésrendszerét, azok gazdasági és társadalmi vonatkozásait nem értik, ezért a környezeti programokkal szemben érdektelenséget mutatnak. Nincsenek kidolgozva a környezettudatosabb életmódra ösztönző támogatási, az állam által támogatott és koordinált regionális és lokális környezeti programok. Az elmúlt időszakban nem alakult ki megfelelő együttműködés a környezetvédelemben és a területfejlesztésben érdekelt intézmények, valamint az önkormányzatok és a helyi társadalom között.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
I.2.1.1.	Helyi környezet- és természetvédelmi kampányok rendezvények lebonyolítása	2013-2016, 2017-2020
I.2.1.2.	Rendszeres helyi viszonyokra specializált tájékoztatási és együttműködési gyakorlatok megvalósítása	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók**Outputmutatók**

- A programok száma, gyakorisága
- A programokban résztvevők száma
- Együttműködő civil szervezetek, gazdasági szereplők és önkormányzati szereplők száma

Eredménymutatók**Hatásmutatók**

- Javuló környezet- és természetállapot
  - A társadalmi kohézió növekedése
  - Identitástudat növekedése
-

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
  - Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
  - Vidékfejlesztési Minisztérium, és alárendelt szervei,
-

-
- Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,
  - Román Környezetvédelmi és Természetvédelmi hatóságok
  - Oktatási intézmények,
  - Önkormányzatok,
  - Civil szervezetek,
  - Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága.

Működési, megvalósítási terület

A projektterület által érintett települések

Sorszám, megnevezés**I.2.2. Környezetvédelmi oktatás és nevelés**

Általános célok

- Környezeti tudat- és szemléletformálás
- Nevelési munka ösztönzése

Szükségességének indoklása

Kiemelt cél a környezettudatos életmód, környezetbarát gazdálkodás és a természet szeretetének erősítése az emberekben. A környezettudatos életmódra való nevelés már kisgyermekkoról meg kell kezdődjön és a teljes oktatási-nevelési folyamat során kell, hogy bemutatásra kerüljön. Ennek a folyamatnak tartalmaznia kell mindazon szakmai információs tan- és segédanyagokat, amelyek az óvodák, alsó-, közép- és felsőfokú oktatási intézmények számára nyújtanak segítséget a helyi értékek megismerése és megismertetésére.

Sorszám**Támogatható tevékenységek****Ütemezés**

I.2.2.1.	Helyi viszonyokra specializált, környezetvédelemre ösztönző nevelési programok	2013-2016, 2017-2020
I.2.2.2.	Körösök Völgye Natúrpark tananyagba építése (látogatások, kirándulások, tanösvények)	2013-2016, 2017-2020
I.2.2.3.	Gyakorlati természetismereti foglalkozások tantervbe építése (látogatások, kirándulások, tanösvények)	2013-2016, 2017-2020
I.2.2.4.	Környezet- és természetvédelmi tréning pedagógusoknak	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- A nevelési programba bekapcsolódott iskolások száma
- A nevelési programot adoptáló iskolák száma
- A természetismereti foglalkozások száma
- A tréningeken résztvevő pedagógusok száma

Eredménymutatók

- Növekvő természetszeretet (Helyi természetvédelmi akciókban résztvevők száma)

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
- Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei
- Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,
- Romániai Környezetvédelmi és Természetvédelmi hatóságok
- Oktatási intézmények,
- Önkormányzatok,
- Civil szervezetek,
- Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága.

Működési, megvalósítási terület

A projektterület által érintett települések

II. prioritás: A multifunkcionális tájgazdálkodás kialakítása

Indoklás

Miközben az EU biodiverzitással kapcsolatos politikája az integráció fejlesztését helyezi el térbe, a csatlakozott országokban lényegesen nem a biodiverzitásra nehezedő ágazati nyomás. Ez különösen a mezőgazdaságra vonatkozik. A magas uniós támogatási szint az intenzív művelési módszereket bátorította a tagállamokban. Mindez károkat okozott a biodiverzitásnak, és átalakította a korábbi tájakat. A környezeti tényezőket egyre inkább figyelembe vevő Közös Agrárpolitika keretében megvalósuló infrastrukturális fejlesztések alapvető fontosságúak a biodiverzitás szempontjából.

Az agrártájak intenzív átalakulása rávilágít a természetvédelem fontosságára is, hiszen ezek a területek egyrészt kapcsolódnak az agrárgazdálkodás alatt nem, vagy csak részlegesen álló területekhez, puffer területekhez, amelyek élőhelyeire komoly veszélyt jelenthetnek a szomszédos intenzív agrárgazdálkodási módszerek (ld: a vadvilág megőrzése a mezőgazdasági területeken, agrárterületek szomszédságában levő puffer területek, védett területek). A természeti értékeket hordozó területek fizikailag történő elkülönítése helyett a földművelés intenzitásának csökkentése javasolt.

A természeti értékekkel nem rendelkező és mezőgazdasági művelésre alkalmas területeken természetvédelem szempontjából a természeti erőforrások minőségének (talaj, víz) védelmét kell szavatolni.

A környezetileg érzékeny területeken (ESA) folytatott gazdálkodási módoknak, fokozatosan teret kell hódítani a környezetileg nem, vagy kevésbé érzékeny területeken is. Ezért teljesen új „multifunkcionális” mezőgazdálkodási stratégiára van szükség, melynek feladatait két nagy csoportba sorolhatjuk:

- A piac által szabályozott termelési feladatok, melyek az egészséges élelmiszerek előállításán túl nem az élelmiszer célú termékek, (megújítható nyersanyagok, energiaforrások stb.) előállítását is egyre inkább magukba foglalják,
- a tájjal és a természettel kapcsolatos környezeti, társadalmi és kultúrfeladatokat is tartalmazzák.

Ez utóbbi „nem importálható funkciók” olyan közjavakat (élelmezésbiztonság, a kultúrtáj ápolása, a társadalmi és biológiai élettér megőrzése, az ökológiai és műszaki infrastruktúra fenntartása, ökológiai stabilitás, népesség- és munkaerő megtartás, a vendégfogadás és az idegenforgalom alapjainak megerősítése, a paraszti értékek ápolása stb.) testesítenek meg, amelyek a piac hagyományos eszközeivel, az árakon keresztül nem szabályozhatók. Ezek a tényezők ugyanakkor a vidék társadalmának és környezeti egyensúlyának fenntartásában növekvő szerepet töltenek be, így a teljesítményeket közvetlen kifizetések formájában a társadalomnak honorálnia kell.

Az EU környezetvédelmi koncepcióival harmonizáló Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (a továbbiakban: Program) célja olyan mezőgazdasági gyakorlat kialakítása, amely a természeti erőforrások fenntartható használatán túl, a természeti értékek, a biodiverzitás megőrzésén, a táj természeti és kulturális értékeinek megőrzésén, és az egészséges termékek előállításán alapszik.

Javasolt beavatkozások:

<i>Sorszám, megnevezés</i>	II.1.1. Visszagyevesítés - gyepterületek rekonstrukciója, rehabilitációja és fenntartása	
Általános célok	<ul style="list-style-type: none"> • A vizsgált területre jellemező őshonos faji összetételű élőhelyek kialakítása, • Erdők, gyepes, ligetes területek növelése • A Körös-vidék természet-közeli állapotának növelése,	
Szükségességének indoklása	<p>Az intenzív gazdálkodás során alkalmazott agrotechnika komoly talajállapot romlást okozott. A mezővédő erdősávok hiánya és alacsony hatékonysága fokozták a szélerózió általi veszélyt és potenciális deflációs károkat. A gyengébb minőségű termőtalajokon az intenzív növénytermesztés további degradációt (szerkezetromlást, savanyodást) eredményezett.</p> <p>Az öntözés és a belvizek hatására másodlagos szikesek alakultak ki. Mivel a hagyományos agrártérség legfontosabb erőforrása a jó minőségű termőtalaj, védelmük érdekében ésszerű tájgazdálkodásra van szükség, ami elsősorban az erdőterületek növelését, a szennyezések teljes megszüntetését foglalja magába.</p> <p>A magasabb térszíneken elhelyezkedő, jobb minőségű szántók többnyire az egykori löszgyepek helyén található. Itt általában a löszgyep-fajok természetes betelepülésével már nem számolhatunk, hiszen ezek nagy része kipusztult nemcsak a szántókról, de tágabb térségükből is. A gyepszerkezet teljes rekonstrukciója szükséges.</p> <p>A gyenge minőségű és nagy kiterjedésű szántóterületek, rehabilitációját kaszálással, olyan területeken javasolt megtenni, ahol nincs a közelben vándorló állatállomány, továbbá a vadonélő fajokat sem veszélyezteti a majdani kaszáló (A Natura 2000 területekhez tartozó szántóterületek átalakítása).</p>	
<i>Sorszám</i>	<i>Támogatható tevékenységek</i>	<i>Ütemezés</i>
II.1.1.1.	Gyepterületek bővítése	2013-2016
II.1.1.2.	Rizstelepek, öntözött gyepes területek rekonstrukciója	2013-2016
II.1.1.3.	Művelés váltás támogatása	2013-2016, 2017-2020
II.1.1.4.	Területpihentetés támogatása	2013-2016, 2017-2020
Monitoring mutatók		
Outputmutatók	<ul style="list-style-type: none"> • Gyepterületek arányának növekedése (%) • Intenzíven művelt szikes területek csökkenése (ha) • Vízfelületek növekedése (ha)	

Eredménymutatók

- Kaszáló területek növekedése (%),
- Természetközeli terület arányának növekedése (%).
- Csökken a talajdegradáció,
- Üde kaszálórétek létrejötte (ha)
- Téli takarmány-előállítás
- Élőhely bővülés, minőségi javulás, biodiverzitás növekedése,
- Ökológiai hálózat területi növekedése (ha),
- A természetközeli területeken foglalkoztatottak számának növekedése (fő/év)
- Szélkárok, homokverés károk, porszennyezés csökkenése

Hatásmutatók

- Nő a terület fűhozama,
  - Stabil társulások megjelenése
  - Javul a talajok termőképessége
  - Javul a defláció-érzékeny területek környékén lakók egészsége.
-

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
- Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei
- Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztérium, Románia
- Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,
- LEADER akciócsoportok
- Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága,
- Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek,
- Települési önkormányzatok.

Működési, megvalósítási terület

Gyenge minőségű talajok, szántók

Sorszám, megnevezés

II.1.2. Vizes élőhelyek fenntartása, kialakítása

Általános célok

- A vizsgált területre jellemző faji összetételű mocsár jellegű élőhelyek kialakítása
- A biodiverzitás növelése
- Speciális növény- és állattársulások élőhelyeinek megóvása vagy kialakítása

Szükségességének indoklása

A terület biodiverzitásának növelése elsősorban a régi mocsárvilág visszaállításával, a meglévő természetes mélyedések feltöltésével válna lehetővé, amire még a régi rizsrendszerek, és vizenyős (belvizes) mezőgazdasági területek szintén alkalmasak.

A térség korábbihoz hasonló, (folyószabályozások, vízrendezések előtti) vizes élőhelyeinek kialakítása (részben visszaállítása) a populációk számára, a korábbi táji arculatához hasonló vizes hálózat kialakulását tenné lehetővé.

A nádas területek helyet adnak a rejtőzködő életmódot folytató élőlények fészkeléséhez és szaporodásához, nyersanyagot biztosítanak a nád gazdasági hasznosításához, és ez által a népi kézműves hagyományok életben tartását teszik lehetővé.

A természeti rendszerek stabilitásának (stabil működés) elérésével a térségben mérsékelhető (meggátolható) a táj degradációja és fékezhetőek az ár- és belvíz-fenyegetettségéből származó potenciális veszélyek, károk.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
II.1.2.1.	Óshonos állatokkal (szarvasmarha, bivaly, mangalica) fenntartott vizes élőhelyek (legelőtavak, csürhegyepék) kialakítása	2013-2016, 2017-2020
II.1.2.2.	Mocsarak és mocsárrétek rehabilitációja és rekonstrukciója	2013-2016, 2017-2020
II.1.2.3.	Települések belvízvédelmi feladatait segítő vizes élőhelyformák létrehozása.	2013-2016, 2017-2020
II.1.2.4.	Nádgazdálkodás támogatása	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- Vízfelületek és vizes élőhelyek területének növekedése,
- Biodiverzitás növekedése

Eredménymutatók

- Csökkenő talajdegradáció,
- Szélkárok, homokverés előidézte károk, porszennyezés csökkenése.

Hatásmutatók

- Stabil társulások megjelenése
- Új fajok vagy fajcsoportok megjelenése,

-
- Madárfajok állandó vonuló-, telelő-, pihenő és táplálkozó helyének kialakítása,
  - Fészkelő fajok állandó táplálkozó területének kialakulása.
-

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
- Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,
- Román Környezetvédelmi és Természetvédelmi hatóságok
- Civil szervezetek
- LEADER akciócsoportok
- Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága,
- Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek,
- Települési önkormányzatok.

Működési, megvalósítási terület

Belvízes területek, meglévő vizes élőhelyek, mocsarak és mocsárrétek területei (Békés, Doboz, Gyula, Sarkad)

Sorszám, megnevezés

II.1.3. Erdős területek rekonstrukciója, bővítése

Általános célok

- Eredeti térségi tájszerkezet visszaállítása,
- Őshonos állományú erdőfoltok, fasorok, védősávok telepítése,
- Rekreációs lehetőségek bővülése,
- Új élőhelyek megjelenése,
- CO₂-megkötés növelése.

Szükségességének indoklása

A vizsgált terület erdősültsége az országos átlaghoz képest alacsony. A lecsapolásokat követően a területek vízellátottságának megváltozásával a puhafa ligeterdők életkörülményei nem valósultak meg, így kiszáradás és szerkezetromlással volt jellemezhető, ami az erdőfelületek feldarabolódáshoz vezetett. A fragmentálódott erdőfoltokról az erdőhöz kötődő élőlények, fészkelő madárfajok életterük leszűkülése miatt elvándoroltak. A területen számos próbálkozás történt az erdők pótlására. A településeket körülvevő ún. üdülő, vagy jóléti erdők, erdőrésztetek, mezővédő sávok tervezése és telepítése elengedhetetlen településökológiai fejlesztési cél, mivel javítja a település levegőminőségét, hozzájárul a térség ökológiai hálózatának stabilizálásához. Ennek tükrében javasolható a rossz minőségű szántók gyepgazdálkodás alá helyezése, mely őshonos állatok legeltetése során, vagy kaszálással gazdaságilag hasznosíthatóvá válik.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
II.1.3.1.	Erdők természet közeli állapotának visszaállítása, kezelése	2013-2016, 2017-2020
II.1.3.2.	Erdőtelepítés	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- Elkészített térségi erdőstratégiák száma,
- Természetszerű erdők telepítése, állománycseré természetszerű erdőre
- Erdőterületek növekedése,
- Levegőminőség javulása,

Eredménymutatók

- A deflációveszély csökkenése
- Biodiverzitás növekedése
- Eredeti tájszerkezet visszaállása
- Az erdőhöz kapcsolódó haszonvételtípusok számának növekedése,

Hatásmutatók

- Stabil társulások megjelenése
- Talajok termőképességének javulása,

-
- Természetes vizek szennyezésének megszüntése
-

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
  - Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
  - Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztérium, Románia
  - Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,
  - Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága,
  - Erdészeti Igazgatóságok,
  - Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek,
  - Települési önkormányzatok.
-

***Működési,
terület***

megvalósítási

Erdőterületek, erdőtelepítésre alkalmas területek (Doboz, Gyula, Sarkad, Ineu, Sicula, Pilu, Batar)

Sorszám, megnevezés

II.2.1. Hagyományos gazdálkodási módok elterjesztése

Általános célok

- Alternatív jövedelemforrások biztosítása
- A gazdálkodás multiplikálása, több lábon állása

Szükségességének indoklása

A lecsapolás és vízszabályozást követő időkben az intenzív növénytermesztés térhódítása volt jellemző a területen. Mára a belvizes, és áradásos valamint aszályos időszakok gyors váltakozása nem teszi lehetővé az intenzív gazdálkodást. A térségen háttérbe szorult hagyományos gazdálkodási formák, viszont ma is alkalmazhatók. Pl. a sekélyvízhez kötött nádgazdálkodás és a kötődő iparágak alternatív jövedelemforrást jelenthetnek az itt élő gazdák számára, de ilyen ágazatok még a horgászat, pákászás, csikászás, melyek a család szükségleteinek kielégítését fedezik, és hozzájárulnak a halhús-fogyasztás növekedéséhez, ami egészségesebb táplálkozást eredményez. Vízgazdálkodási szempontból a természetes fás szárú vegetáció telepítése csak hosszú távon hoz jövedelmet a gazdáknak, míg az ellenálló vad gyümölcsfajták (szilva, körte alma, bogyós gyümölcsök, és dió kombinációja) telepítése, gazdasági és vízgazdálkodási szempontból egyaránt előnyt jelenthet. Az ártereken kialakított öko-gyümölcs termesztés számos feldolgozó iparágak nyújtana termelési lehetőséget, s ezzel párhuzamosan, nőne a helyben megtermelt gyümölcs-fogyasztás, kiszorítva a külföldről érkező gyümölcsöt, ami ugyancsak hozzájárulhat a fenntartható gazdálkodáshoz.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
II.2.1.1.	Nádgazdálkodás	2013-2016, 2017-2020
II.2.1.2.	Ártérgazdálkodás, gyümölcsstermesztéssel	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- Intenzíven művelt szikes területek csökkenése (ha/év),
- A táj eredeti arculatának kialakulása,
- A táj eltartó képességének javulása
- Gazdák életmódjának és egészségi állapotának javulása

Eredménymutatók

Hatásmutatók

- A talajdegradáció csökkenése,
- Javul a talajok termőképessége,
- Javul a defláció-érzékeny területek környékén lakók egészsége.
- Lakosság helybenmaradási kedve nő

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
- Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,
- Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek,
- Települési önkormányzatok.

***Működési,
terület***

megvalósítási

Belvizes területek, volt folyómeder területek, árterek
(Békés, Doboz, Gyula, Sarkad)

Sorszám, megnevezés

II. 2.2. Élőhely fenntartó legeltetés

Általános célok

- Biodiverzitás megőrzése és növelése,
- A gazdálkodókat érő veszteségek csökkentése,
- Biohús termelő rendszerekhez való csatlakozás.

Szükségességének indoklása

A térség folyószabályozásai előtti vízgyűjtő lejtőin változatos növénytársulások léteztek, melyek tápanyagot biztosítottak az állattársulásoknak is. Embert és természetet harmonikusan eltartó és fenntartó erőforrás hasznosítással működött az ártéri gazdálkodás. Őseink a fenntartható földművelés napjainkban ismét aktuálissá vált modelljét valósították meg, hiszen az állattartás az egész növényi biomassza értékesítésén alapult. A folyószabályozással és a további meliorációval a valamikor bőven termő legelő állatállománya eltűnt a területről.

Az évenkénti tervezett árasztások megteremtenék a külterjes legeltetés természeti feltételeit s visszaállítható lenne az áradásokon alapuló külterjes állattenyésztés.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
II.2.2.1.	Ártéri legeltetés támogatása	2013-2016, 2017-2020
II.2.2.2.	A tájra jellemző állatfajták tartásának támogatása	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- Intenzíven művelt szikes területek csökkenése,
- Legelő területek növekedése

Eredmény mutatók

Hatásmutatók

- Csökkenő talajdegradáció
- Stabil társulások megjelenése
- Javul a talajok termőképessége,
- Javul a defláció-érzékeny területek környékén lakók egészsége.
- Nő a lakosság állattartási kedve

Közreműködő szervezetek

- **Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,**
- **Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,**
- **Vidékfejlesztési Minisztérium, és alárendelt szervei,**
- **Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,**
- **Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek., állattartó telepek,**
- **Települési önkormányzatok.**

Működési, megvalósítási terület

Ártéri területek, nedves kaszálórétek

Sorszám, megnevezés

II. 2.3. Agrár- és kézműipari termékek előállítása és értékesítése

Általános célok

- Lakosság identitás-tudatának erősítése,
- Kulturális értékek, hagyományos foglalkozások, mesterségek megőrzése,
- Lakosság elvándorlásának csökkenése

Szükségességének indoklása

Az agrár- és kézműipari termékek előállítása és értékesítése a korábbi intézkedések összehatásának következménye. A térség helyi gazdálkodási formáinak (nádgazdálkodás, legeltetéses, külterjes állattartás) nyersanyagainak, a természet által szolgáltatott és feldolgozott nyersanyagok (fűz, gyékény) piacra juttatását jelenti. A kézműipari termékek mindennapi használatba helyezése hozzájárul az egészséges tisztább környezet eléréséhez, s vendégforgalmi vonzata is lehet. Ide sorolható még a textíliákhoz kötődő hagyományos tevékenységek is (pl. hímzés), valamint a helyi specialitású gasztronómia, amely sajátos helyi ízvilág kialakítását teszi lehetővé. A munkanélküliek, idősek és fiatalok aktívan bekapcsolódhatnak ezekbe az intézkedésekbe.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
II.2.3.1.	Kézműipari termékek előállítása	2013-2016, 2017-2020
II.2.3.2.	Hagyományos gasztronómia	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- Munkanélküliek számának csökkenése,
- Vállalkozási kedv növekedése a KKV szektorban
- Lakosság identitás tudatának erősödése

Eredménymutatók

- Lakosság helyben maradása (elvándorlási tendenciák követése)

Hatásmutatók

- Táj hagyományok fennmaradása
- Táj arculatának fennmaradása,
- Kultúrtáj megőrzése,

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
- Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Románia Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztériuma,
- Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek,
- Települési önkormányzatok.

Működési, megvalósítási ter.

A projektterület által érintett települések

Sorszám, megnevezés

II. 2.4. Megújuló energiagazdálkodási rendszerek fejlesztése

Általános célok

Szükségességének indoklása

• Környezetbarát energiagazdálkodás („zöld energia”)
A vizsgált terület megújuló energiaforrások közül a biomassa hasznosításának lehetőségével rendelkezik. A közvetlen biomassa-alapú tüzelésen túl (hő energia előállítás) a táv- és hő-ellátásban történő hasznosítása helyi munkahelyteremtéssel járna. A biomassa termelése, összegyűjtése, előkészítése és hasznosítása a résztvevő települések lakosságának szövetkezésével érhető el. Előnye, hogy a megvalósulhat a nagyobbrészt importból származó földgáz bizonyos mennyiségének kiváltása. A helyi energetikai rendszer (megújuló energiaforrások) kiépítésénél a táj és az ember harmonikus kapcsolatának figyelembevétele, a környezetbarát gazdálkodás elérése kiemelt cél.

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
II.2.4.1.	Energetikai célú növénytermesztés	2013-2016, 2017-2020
II.2.4.2.	Energetikai célú erdőtelepítés	2013-2016, 2017-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- Légszennyezés mentes, tiszta környezet,
- Akut légúti megbetegedések számának csökkenése,
- Lakosság jobb megélhetése

Eredménymutatók

- Munkahelyteremtés (munkahelyek számának alakulása),
- Új vállalkozások száma,
- Lakosság helyben maradása

Hatásmutatók

- Fosszilis energiahordozók felhasználásának csökkenése,
- Mitigáció csökkenése

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
- Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei
- Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei
- Romániai Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztérium
- LEADER akciócsoportok
- Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek,
- Települési önkormányzatok

Működési, megvalósítási terület

Rossz minőségű szántó területek

Sorszám, megnevezés

II. 2.5. Egészséges élelmiszer előállítás

Általános célok

Szükségességének indoklása

- Öko-gazdálkodás,
- Az egészséges élelmiszer előállításához felhasznált mezőgazdasági termékek termelése során az az elvárás, hogy környezetre és egészségre káros kemikáliák nélkül történjen a termelés, a termelési folyamatok teljeskörű ellenőrzése és dokumentálása mellett.
-

Sorszám	Támogatható tevékenységek	Ütemezés
II.2.5.1.	Biológiai gazdálkodás	2010-2013, 2014-2020
II.2.5.2.	Helyben megtermelt élelmiszerek feldolgozása	2010-2013, 2014-2020

Monitoring mutatók

Outputmutatók

- Természeti rendszerekkel együttműködő tájhasználat,
- Táj arculat fenntartása

Eredménymutatók

- A táj ökológiai stabilitásának megőrzése,

Hatásmutatók

- Tiszta környezet,
  - Egészségesebb lakosság
-

Közreműködő szervezetek

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
  - Emberi Erőforrás Minisztérium és alárendelt szervei,
  - Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt szervei,
  - Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek,
  - Települési önkormányzatok.
-

Működési, megvalósítási terület

A vizsgált terület települései
